

YUNAN AYAKLANMASI GÜNLERİNDE MORA'DAKİ TÜRKLER NASIL YOK EDİLDİLER?

SALÂHİ R. SONYEL

Mora'da Rus-Grek düzenleri

"Peloponez (Peloponisos)" adıyla da anılan Mora Yarımadası, ilkin Sultan Beyazıt I tarafından 1397'de Bizanslılardan alınarak kısmen Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanıyor; Yunanistan'ın her yanında, Katolik Lâtinlerin zulmü altında inleyen Ortodoks Hıristiyan Grekler, 1460'da Mora'yı tümüyle fetheden Sultan II. Mehmet'i bir kurtarıcı olarak karşılıyorlardı¹. 1698'de imzalanan Karlofça Antlaşması'yla, Osmanlılar, Mora'yı Venediklilere vermek zorunda kalıyor; ama 1718'de akdedilen Pasarofça Antlaşması'ndan sonra, Mora, yeniden Osmanlı egemenliğine geçiyordu². Yunanistan tarihi uzmanı olan ve şimdi hayatta olmayan Profesör Dr. Douglas Dakin, *Unification of Greece, 1770-1923* (Yunanistan'ın Birleşmesi) adlı kitabında şöyle der:

*'Mora'nın (Grek) sakinleri, yeniden kurulan Türk yönetimini Venediklilerin yönetimine tercih ediyorlardı, çünkü vergiler daha hafifti; yönetim daha az yetenekli olmakla birlikte daha ılımlıydı ve kâfir (yani Osmanlı), Roma Katoliğine oranla daha çok tolerans sahibi idi'*³.

Osmanlılar Mora'da bir paşalık (vilâyet) kuruyor; 400.000 kadar Grek'in yaşadığı bu ilde, zamanla 50.000 kadar Türk ve öteki Müslüman da yaşam sürmeye başlıyordu. Grekler ve özellikle kentlerde yaşayanlar, tüm rahatlıklarına karşın Çar Deli Petro zamanında Ruslarla düzen çevirmeye başlıyor; Rus ajanlar Mora'yı dolaşarak halkı isyana kışkırtıyor ve Bizans İmparatorlu-

¹ F. Babinger: *Mehmed der Eroberer und seine Zeit*, Munich, 1853, s. 195; Selahattin Salısk: *Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etniki Eterya*, İstanbul, 1968, s. 17.

² Douglas Dakin: *The Greek struggle for independence, 1821-1833* (Yunan bağımsızlık savaşı), Londra, 1973, s. 5.

³Douglas Dakin: *Unification of Greece, 1770-1923*, (Yunanistan'ın Birleşmesi), Londra, 1972, s. 10.

ğu'nun diriltilmesi için yapılan bu düzenler, İmparatoriçe II. Katerina döneminde de sürüp gidiyordu⁴.

Fransız-Grek düzenleri

1789 yılında patlak veren Fransız İhtilâli, Ortodoks Hıristiyan Rum toplum önderlerinden bazılarını oldukça etkiliyor; Rus Çarı ve öğeleriyle çevirmekte oldukları düzenlerde başarı sağlayamayan bu önderler, Napolyon Bonapart'ın sahnede belirmesi üzerine, ümitlerini Fransa'ya aktarıyorlardı. O sırada Balkanlar'da dolaşmakta olan Fransız ajanlar, Grekleri durmadan kışkırtıyor; Fransız koruyuculuğu altında özerklik veya bağımsızlık sözleriyle onları çeliyorlardı⁵. Napolyon'un saygınlığı Grekler arasında o kadar yayılıyordu ki, güney Mora'daki Mani bölgesinin Rum kadınları, onun resmini, evlerindeki putların koleksiyonuna ekliyorlardı⁶.

Ancak, İngiliz orduları Başkomutanı Wellington Dük'ü, 1815 yılı Haziranında Napolyon'u Waterloo'da yenilgiye uğrattınca, Grekler, ümitlerini yine Çarlık Rusyası'na bağlıyor; Çar I. Aleksander'in Rum asıllı dışişleri bakanı John (İoannis) Kapodistrias'tan yardım görmeyi ümit ediyor⁷; dış ülkelerde gizli tedhiş ve ihtilâl örgütleri kurmaya, gazete ve dergiler yayınlamaya başlıyorlardı.

Grek ihtilâl ve tedhiş örgütleri

Bu örgütlerden *Athena* adlısı, Yunanistan'a, Fransa'nın yardımıyla, *Phoenix* adlısı da Rusya'nın yardımıyla bağımsızlık sağlamaya ümit ediyordu; ama, bu iki örgütten daha azılı ve hırslı bir örgüt olarak, 1814'te, Odesa'da,

⁴ N. Jorga: *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha, 1908-13, c. IV, s. 30 ve 173; J.L. Burkhart: *Travels in Syria and the Holy Land* (Suriye ve Kutsal Yerlerde geziler), Londra, 1822, s. 4; Steven Runciman: *The Great Church in captivity*, (Yüce Kilise esarette), Cambridge, 1968, s. 337; Lord Kinross: *The Ottoman Centuries - the rise and fall of the Ottoman Empire*, (Osmanlı yüzyılları - Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselişi ve yıkımı), Londra, 1977, s. 365; İsmail Hakkı Uzunçarşılı: *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1972-83, s. 71 ve 391 vd.; William Miller: *The Ottoman Empire and its successors, 1801-1927* (Osmanlı İmparatorluğu ve varisleri) 4 cilt, Londra, 1966, s. 7 ve 26; Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw: *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, (Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye'nin Tarihi), Cambridge, 1977, c. 1 s. 248-9; ayr. bkz. Lionel Kochan ve Richard Abraham: *The making of Modern Russia (Modern Rusya'nın kuruluşu)*, Londra, 1990.

⁵ Miller, s. 4-5; Runciman, s. 392-3; Dakin: *Greek struggle...*, s. 27; Benjamin Braude ve Bernard Lewis: *Christians and Jews in the Ottoman Empire* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Hıristiyanlar ve Museviler), C. 1, New York, 1982, s. 18-9.

⁶ Dakin: *Greek struggle...*, s. 27.

⁷ Runciman, s. 396-8.

Filiki Eteria kuruluyor; aralarında Balkan Hıristiyanları da olmak üzere, tüm 'Helenleri' kapsayacak bir ayaklanma kışkırtmak için eyleme geçiyor⁸; bu tedhiş örgütünün pençesi, 1818 yılı Ekim ayında Kıbrıs'a kadar uzanıyordu. O tarihte, *Eteria*'nın Mısır ve Kıbrıs gizli ajanı, Metsovolu Dimitrios İpatros, Kıbrıs'a giderek, başpiskopos Kiprianos'u örgüte üye kaydediyor ve ondan maddi ve manevi yardım sözü alıyordu⁹.

Yunan ayaklanmasının başlıca kışkırtıcıları, Yunanistan'ın dışında yaşayan ve Avrupa'daki akımlara benzer ulusçu bir akım yaratmak hevesine kapılmış olan "dış Helenler" (*apodimi Ellines*)'di. Ayaklanmayı ilk başlatan ve finanse edenler de onlardı. Ancak, *Filiki Eteria*, bu akımın öncülüğünü üstleniyor; her yana bir ahtapot gibi yayılıyor; Osmanlı İmparatorluğu'nda geniş kapsamlı bir ayaklanma plânlıyordu¹⁰. O sıralarda adalar ve Mora'daki Rus konsololar, Grekler arasında düzen çevirerek onları ayaklanmaya kışkırtıyor; Greklere yurtseverlik duygusu aşılamaya çalışıyorlardı.

Ne var ki, ayaklanmanın öngünlerinde, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rumlar gönenç ve dirlik içinde yaşam sürüyor; varlıklı ve eğitim görmüş olanlara devlet kapıları açılıyordu. İmparatorlukta Rumların çoğunlukta oldukları bölgelerde onların kendi belediyeleri, devletten müdahale olmadan çalışıyor; merkezi İstanbul'da bulunan Rum Ortodoks Patrikhanesi, İmparatorluğun yönetimine katılan imtiyazlı bir kuruluş haline geliyordu¹¹. Öyleyse Yunan ayaklanması niçin patlak verdi?

Sabırlı ve kararlı bir padişah olan II. Mahmut, yıllardan beri zayıflamakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden dinçleştirmek için eyleme geçince, Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa ile arası açılıyor; onun 1820'de padişaha karşı ayaklanması, Yunan ayaklanmasına da neden oluyordu. Ali Paşa'nın başkaldırmasından yararlanan Grek âsiler, Türklerin gücünü bölmek için ivedilikle harekete geçiyorlardı¹².

⁸ Emmanuel Protopsaltis: *İ Filiki Eteria*, Atina, 1964, s. 19-20; ayr.bkz. S.R. Sonyel: *Minorities and the destruction of the Ottoman Empire* (Azınlıklar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması), Ankara, 1993, s. 1, 21 ve 68; N. Botsaris: *Visions balkaniques das la préparation de la révolution grecque, 1789-1821*, Paris, 1962, s. 83-100.

⁹ John T.A. Koumoulides: *Cyprus and the war of Greek independence, 1821-1829* (Kıbrıs ve Yunan bağımsızlık savaşı), Atina, 1971, s. 69-70.

¹⁰ Sonyel, s. 173.

¹¹ William St. Clair: *That Greece might still be free - the Philhellenes in the war of independence* (Yunanistan'ın özgürlüğü için - .bağımsızlık savaşında Helen Yandaşları), Londra, 1972, s. 7; David Howarth: *The Greek adventure - Lord Byron and other eccentrics in the war of independence* (Yunan macerası - bağımsızlık savaşında Lord Byron ve öteki eksentrikler), Londra, 1976, s. 19; Dakin: *Greek struggle...*, s. 18-9.

¹² St. Clair, s. 9-10; Dakin: *Unification...*, s. 43; Salısk, s. 154.

Başta vali Hurşit Paşa olmak üzere, Mora'daki Osmanlı yetkililer, Grekler arasındaki akımın farkına varınca, Tripolitsa kentinde toplanarak, yerel Grekleri, silâhlarını yetkililere teslim ve bazı Grek önderleri durumu kendileriyle görüşmek üzere, kişisel olarak Tripolitsa'ya gitmeye çağırıyorlardı. Ancak, bu Grek önderler, verilen emre karşı çıkıyor ve ayaklanmayı körüklüyorlardı. Yunanlılar, Mora'daki ayaklanmayı 6 Nisan 1821'de şu sloganla başlatıyorlardı: "Mora'da tek bir Türk bırakılmamalıdır". Âsiler, bu slogana tamamen uyacak ve tüm Türk ve öteki Müslümanları yok etmeye başlayacaklardır¹³.

Yunan ayaklanması nasıl başladı?

Ayaklanma şöyle başlamıştır: 1819'da *Filiki Eteria*'ya üye kaydedilmiş olan Patras metropoliti Yermanos, Tripolitsa'ya gitmek için almış olduğu emirden kaygılanarak yola çıkıyor; bir dağ kenti olan Kalavrita'ya yakın Ayia Lavra manastırında konaklıyor; orada, kendisi gibi, ne yapacaklarına karar veremeyen öteki piskoposlarla buluşuyor; sonunda, Türklerin kendilerini hapse atacakları veya öldürecekleri yolunda bizzat bir mektup sahteleyerek orada bulunanlara okuyor; halkın arasında baş gösteren hoşkudan yararlanarak, 6 Nisan 1821'de isyan bayrağını çekiyor ve Grekleri silâh altına çağırıyordu. Âsilerin ilk bayraklarının üzerinde, altı üste getirilmiş bir hilâlin veya kesilmiş bir Türk kafasının üzerinde bir haç'ı tespit ediyordu¹⁴.

Metropolit, öteki piskoposlarla birlikte Patras'a dönerek, orak, sopa ve kamalar taşıyan ve sayıları gittikçe kabaran ayak takımı onlara eşlik ediyordu. Piskoposlar, geçilen her yerde, Grek güruhu, "dinsiz Müslümanları yok etmeye" kışkırtıyor; *kleftes* olarak anılan haydutlarla *armatoli* olarak anılan Grek uç bekçileri, dağlardan inerek Türk köylerini yağmalamaya başlıyorlardı. Çok geçmeden, ayaklanmanın elebaşları, âsiler üzerindeki etkilerini yitiriyor; tüm ülke, her yanı kasıp kavuran silâhlı âsilerin eline geçiyordu. İngiliz yazar William St. Clair'a göre, Grekler arasındaki bu "vahşice oç alma iştiyakı, çok geçmeden katletme zevkine dönüşüyordu". David Howarth adlı başka bir İngiliz yazar da, "Grekler, bu cinayetleri işlerken, herhangi bir neden aramıyorlardı. Kan dökme şehvetine kapıldıkları için öldürüyorlardı" der¹⁵. Bu sırada, Patras'taki Rus konsolosluğu, *Filiki Eteria* ile Mora'daki *Ete-*

¹³ Kinross, *a.g.e.*, s. 444; Miller, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁴ St. Clair, s. 9 ve 27; ayr. bkz., Dakin, *a.g.e.*, s. 59; Miller, s. 71.

¹⁵ St. Clair, s. 12; Howarth, s. 28.

ria ajanları arasında yapılan yazışmaları kolaylaştırıyor; âsilerle Rus hükümeti arasında bağlantı kuruyordu^{15a}.

Türkler yok ediliyor

1821 yılı Mart ayında, Mora'da 50.000'e yaklaşık Müslüman'ın yaşadığı tahmin edilir. Bunların arasında kadın ve çocuklar da vardı. Bir ay kadar sonra Grekler paskalyalarını kutlarken, Mora'da tek bir Müslüman kalmamıştı. Aralarından pek az sayıda kişi kaçarak, müstahkem kentlere sığınmışlarsa da, açlık çekmeye başlamışlardı. Her yanda öldürülen Türklerin gömülmemiş cesetleri çürüyordu. Yine İngiliz yazar St. Clair şöyle der: "Yunanistan'ın Türkleri pek az iz bıraktılar. 1821 yılı ilkbaharında ani olarak, tümüyle ve dünyanın haberi olmadan, yok edildiler".

St. Clair şöyle devam eder:

"20.000'i aşkın Türk erkek, kadın ve çocuk, birkaç hafta süren boğazlamalar sırasında Grek komşuları tarafından katledildiler. Onlar kasten ve vicdan azabı duyulmadan öldürüldüler... Çiftliklerde veya tecrit edilmiş toplumlar halinde yaşayan Türk aileler, kısa bir sürede öldürüldüler; yakılan evleri, cesetlerinin üzerine yıkıldı. Olaylar başlayınca evlerini bırakarak en yakındaki kente sığınmaya çalışanlar da, Grek güruh tarafından yollarda öldürüldüler. Küçük kentlerde, Türkler, evlerine kapanarak kendilerini korumaya çalıştılar, ama pek azı kurtulabildi. Bazı yerlerde açlığa dayanamayarak, hayatlarının bağışlanacağına dair onlara söz veren âsilere teslim oldular, ama yine de öldürüldüler. Ele geçirilen Türk erkekler derhal öldürülüyor, kadınlarla çocuklar köle olarak âsilere dağıtılıyor, ama daha sonra onlar da öldürülüyorlardı.

Mora'nın her yanında, sopa, orak ve tüfeklerle silâhlı Grek âsiler, çevreyi dolaşarak öldürüyor, yağmalıyor ve ateşe veriyorlardı. Çoğu kez Ortodoks papazlar, onlara önderlik ediyor ve bu sözde 'kutsal' eylemlerinde onları kışkırtıyorlardı"¹⁶.

Rum Ortodoks Kilisesi'nin tarihini yazan İngiliz yazar Steven Runciman, kilisenin Basil (Vasili) gibi büyük babalarının, 1821'de Mora'da isyan bayra-

^{15a} Charles A. Frazee: *The Orthodox Church and independent Greece, 1821-51* (Ortodoks Kilisesi ve bağımsız Yunanistan), Cambridge, 1869, s. 13.

¹⁶ St. Clair, s. 1; Miller, s. 72.

ğını çeken piskoposların bu hareketinden tiksinti duyacaklarını kaydeder¹⁷. Bu, Yunanlıların bağımsızlık veya kurtuluş savaşı değildi; Türklere ve öteki Müslümanlara karşı başlatılmış olan bir yok etme savaşıydı ve başlıca kıskırtıcılar, Rum Ortodoks Hıristiyanlardı.

Ayaklanma başlar başlamaz, Grek haydut Petros Mavromihalis, öteki adıyla Petrobey, çapulcularıyla birlikte dağlardan inerek, liman kenti olan Kalamata'ya giriyor ve Patras'taki güruhu gölgede bırakacak bir şekilde bütün Müslüman erkekleri öldürüyor; genç kadın ve çocukları köle olarak satıyordu. Bu "zaferi" kutlamak için kentteki ırmağın kenarında 24 papaz ayin düzenliyordu. Kalamata felâketini, Patras ve Livatya'daki bütün Müslümanların katli izliyordu¹⁸.

Diri olarak ateşte yakılan Türkler

Nisan ayında Hidra, Spetsa ve Psara adalarının Grek sakinleri âsilere katılıyor; Osmanlı bayrağını taşıyan gemilere saldırıyor; gemicileri yakalayıp öldürüyor veya denize atıyorlardı. Mekke'ye Hacca gitmekte olan birçok Müslümanları da yakalayıp öldürüyorlardı. St. Clair, Howarth ve Miller gibi İngiliz yazarların anlattıklarına göre, bir Türk gemisinin 57 tayfası yakalanarak, zafer çiğlikleri arasında Hidra adasına götürülüyor ve orada, sahilde, diri olarak ateşte yakılıyorlardı¹⁹.

Tesalya, Makedonya ve Halkidiki'de birçok Grekler ayaklanmaya katılıyor ve acımasızca Türklere saldırıyorlardı. Bazı bölgelerde âsi önderler, bütün Greklerin ayaklanmaya katılmalarını sağlamak amacıyla Türkleri kasten kırimdan geçiriyorlardı. Türk komşularını gaddarca öldüren alelâde Grek köylüler, bu ayaklanmayı dinsel yok etme olarak görüyor; onlara önderlik eden piskoposlarla papazlar da aynı görüş ve duyguları paylaşıyorlardı²⁰.

Monemvasia ve Navarin kırımları

1821 yılı Ağustos ayında, sarılmış bulunan Monemvasia adlı küçük kentin Müslümanları, açlığa ve hastalığa dayanamayarak, âsilere teslim oldukları

¹⁷ Runciman, s. 411.

¹⁸ Sonyel, s. 175-6.

¹⁹ St. Clair, s. 1-2; Howarth, s. 30-31; ayr. bkz. Miller, a.g.e., s. 72.

²⁰ St. Clair, s. 9.

halde, gaddarca boğazlanıyor; bu olaylar, Batı Avrupa'da "liberalizmin ve Hıristiyanlığın bir zaferi" olarak ilân ediliyordu²¹. Birkaç gün sonra, Navarin Müslümanları da aynı akıbete uğruyor; 2.000 ile 3.000 arası Müslüman öldürülüyordu. Türk kadınlar çıplatarak altın eşya bulmak için üzerleri aranıyor; kurtulmak için denize atılan bazı kadınlar suda vurularak öldürülüyor; Müslüman çocuklar, denize atılarak boğduruluyor; yavrular ise, annelerinden kopararak, kayalara çarpmak suretiyle canlarına kıyılıyordu. Yarı çıplak ve korku içinde canlı tutulan Müslüman kız ve erkek çocuklar, daha sonra fahişe olarak satışı çıkarılıyor; bazıları aklını oynatmış bir halde yıkıntular arasında dolaşıp duruyorlardı²².

Çok geçmeden Mora'daki kentleri, surlar dışında başı kesik cesetlerin çürümesinden meydana gelen bir koku sarıyor; başıboş köpekler ve vahşi kuşlar, cesetleri parçalıyor; ölü dolu kuyulardaki sular zehirleniyor; veba salgını baş gösteriyordu. Her yanda, iskeletleşmiş ve korku içinde bulunan Müslüman genç kız ve erkek çocuklar, yarı çıplak biçimde inliyorlardı. Bu arada Navarin Grekleri, orada vuku bulan korkunç kırımını övünerek anlatıyorlardı. Greklerden birisi, 18 Türk'ü öldürdüğünü övünerek açıklıyor; başka birisi, 9 kadın ve çocuğu yataklarında bıçaklayarak nasıl öldürdüğünü anlatıyordu.

Bu acımasız katiller, kısa bir süre önce ırzlarına geçerek, kol ve bacaklarını kestikten sonra surlardan aşağı attıkları kadınların cesetlerini, Helen savına yardımcı olmak üzere Avrupa'dan gelmiş bulunan gönüllülere gururla gösteriyorlardı²³. Ama bu korkunç sahneler Avrupalı gönüllüler üzerinde iyi izlenim bırakmıyor, onlarda şok ve tiksinti duyguları uyandırıyor. Almanyalı Lieber, gönüllüleri, hala hayatta olan ve ırzlarına tecavüz edilen bu kadınlara tasallût etmeye çağırarak Grek âsilere karşı ne kadar nefret ve tiksinti duyduklarını anlatır²⁴.

Tripolitsa kırımı

Mora'da Türk valinin ikamet ettiği ve 35.000 Türk, Arnavut, Musevi ve öteki sakinlerden oluşan Tripolitsa kentinde, 5 Ekim 1821'de yapılan ve iki

²¹ *The Examiner*, 1831, 2/632.

²² St. Clair, s. 41-2; Howarth, s. 56-8; Miller, s. 76; George Finlay: *History of the Greek Revolution* (Yunan ihtilâlinin tarihi), Edinburgh, 1861, c. 1, s. 263.

²³ E.V. Byern: *Bilder aus Griechenland und der Levant*, Berlin, 1833, s. 58.

²⁴ Franz Lieber: *Tagebuch meines Aufenthaltes in Griechenland*, Leipsig, 1823, s. 73; St. Clair, s. 83.

gün süren kırım sonunda 10.000 kişi öldürülüyor; onların çoğunun kafaları kesilerek vücutları parçalanıyordu²⁵. Paralarını gizledikleri sanılan Müslümanlara işkence yapılıyor ve St. Clair'la Howarth, İngiliz Sömürgeler Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı raporlarına göre, "kollarıyla ayakları kesilerek ateşte yavaşça yakılıyorlardı". Hamile kadınlara neler yapıldığını tahmin edebilirsiniz.

Çoğu kadınlardan oluşan 2.000'e yaklaşık tutsak, büsbütün soyularak, kent dışındaki bir vadiye sürülüyor ve orada öldürülüyordu. Bu olaydan sonra, haftalarca açlık içinde kıvranan Müslüman çocuklar, ümitsizlik içinde şuraya buraya koşuyor; coşku içinde olan ve ağızları köpüren Grek âsiler tarafından boğazlanıyor veya vurularak öldürülüyordu²⁶. Yunan tarihinin sözde "kahramanları" arasında yer alan baş çapulcu Theodoros Kolokotronis de, bu korkunç kırım ve yağmalara zevkle katılıyordu²⁷.

Tripolitsa kırımı sırasında kentte bulunan ve aralarında İskoçyalı Albay Thomas Gordon da olan Avrupalı subaylar, oradaki tüyer ürpertici sahnelere şahit oluyor ve bazıları, daha sonra bu olayları bütün çirkinlikleriyle anlatıyorlardı. Albay Gordon, bu Helen/Grek/Yunan/Rum barbarlıklarından o kadar tiksiniyordu ki, Greklerin hizmetinden çekiliyordu. Bu sahnelere dayanamayan Almanyalı Helen dostu genç doktor Wilhelm Boldemann, zehir içerek intihar ediyordu²⁸. Hayal kırıklığına uğrayan Helen yandaşı öteki kimi Avrupalılar da intihar ediyordular.

Akrokorinth kırımı

1822 yılı Ocak ayının sonuna doğru, Akrokorinth kentinde 1.500'den çok Müslüman, âsilere teslim oluyor, ama Kolokotronis ve öteki âsi önderlerin adamları tarafından korkunç bir şekilde öldürülüyorlardı. Bu kanlı olaylar, daha sonra bir Alman subay tarafından şöyle anlatılıyordu:²⁹

"Güzel Müslüman kadınların canları bağışlanıyor, ama köle olarak satılıyorlardı. Bu satılardan sağlanan paralar, Mavrokordatos gibi

²⁵ Howarth, s. 58; ayr. bkz. Dakin, s. 67; Miller, s. 77.

²⁶ St. Clair, s. 43-5; Howarth, s. 60-61; İngiliz Sömürgeler Bakanlığı belgeleri (*Colonial Office*), CO 136/1095.

²⁷ Ayr. bkz., Brengeri: "Adventures of a foreigner in Greece" (Bir yabancımanın Yunanistan'daki maceraları), *London Magazine* (Londra Dergisi), II, 1827, s. 41.

²⁸ Bkz. Le Febre: *Relation de divers faits de la guerre de Grèce*, s. 9.

²⁹ Le Febre, a.g.e., s. 21.

âsi elebaşların ceplerine akıyordu. Mavrokordatos, kadınları, bir İngiliz gemisinin kaptanına satıyordu"³⁰.

Türk kadınlar, yaşa ve güzelliğe göre, 30 ile 40 kuruş arasında satılıyordu.

Brengeri adlı bir İtalyan gönüllü, Korinth'e gitmeden önce, yolda, bir Türk'ün cesedine rastlıyor, biraz sonra da onun karısıyla yavrusunu canlı ama aç olarak buluyordu. Yardım olmak üzere kendisi ve arkadaşları kadına biraz para veriyorlar, ama oradan uzaklaşırlarken, bazı Greklerin, kadını yavrusunu öldürerek parayı çaldıklarına tanık oluyorlardı³¹. Brengeri, Korinth kırımını sırasında bazı Greklerin bir Türk ailesini öldürmeye çalıştıklarını görüyor; Türk'ün karısını öldürmeden önce peçesini yırtarak yüzünü görmeye çalışıyorlardı. Tam o sırada, kadını bağışlamalarını rica ediyor; âsiler de 50 kuruş karşılığında onu öldürmekten vazgeçiyorlardı³².

Akrokorinth'de, teslimden sonra sahile doğru yürümekte olan bir Türk çift, çocuklarını taşıyamayacak kadar aç ve cılız oldukları için yavruyu bir Grek'e uzatıyorlar, o da bir kama çekerek, anne-babanın gözleri önünde yavrunun kafasını kesiyor ve ona engel olmaya çalışan bir Alman subaya, Türklerin yetişip büyümelerine engel olmanın iyi olduğunu anlatmaya çalışıyordu^{32a}.

1822 yılı yazına dek, Yunan ayaklanması, 50.000'den çok Türk, Rum, Arnavut, Musevi ve öteki kişilerin hayatına mal olmuştu. Binlerce kişi de kölelik veya yoksulluk seviyesine düşürülmüştü. Doğrudan doğruya yapılan karşılıklı çarpışmalarda, buna oranla pek az kişi ölmüştü. Bu sözde "Yunan bağımsızlık savaşı", bir savaş olmaktan çok, "fırsatların silsilesi" haline gelmişti. Öldürülen Türklerin ve âsi Greklerin çoğunluğu asker değildi, sivil kişilerdi. Kurbanlar, ayrı ayrı yerlerde, mensup oldukları cılız toplumların kefarecini ödüyorlardı³³.

Atina ve Akropolis kırımları

Bu sırada, uzun bir süreden beri Atina'nın Akropolis semtinde kuşatılmış bulunan ve susuzluk çeken birçok Müslümanlar, piskoposların, papazla-

³⁰ Howarth, s. 88.

³¹ *Ag.e.*, (ibid.), s. 87.

³² *Ag.e.*, s. 87.

^{32a} St. Clair, s. 50.

³³ St. Clair, s. 92.

rın ve âsi önderlerin, onların canlarına kıyılmayacağına dair vermiş oldukları söz üzerine, 21 Haziran 1822'de teslim oluyor; ama yabancı konsoloslarca ve büyük güçlükler içinde kurtarılmış olan birkaç kişi dışında hepsi de acımasızca öldürülüyorlardı. Aynı zamanda, Atina kentinin savunmasız 400 Müslüman sakini de sokaklarda parçalanıyordu.

Grek âsiler Modon'a saldırırken, surlar dışında yakaladıkları bir Türk'ün kafasını kesiyor; kazık üzerine takarak Navarin'e götürüyor ve sokakta, top gibi tekmeliyorlardı³⁴. İngiliz gemicilerin anlattıklarına göre, âsiler, denizde yakaladıkları Türklere çok işkence yapıyorlardı. Hollandalı Anemat'a göre, âsiler, denizden baygın halde kurtarılan Türk denizcileri ayılıyor, sonra da onları işkencelerle öldürerek cesetlerini parçalıyorlardı. Hollandalılar, Grekleri, "korkak ve barbar" olarak niteliyorlardı³⁵.

Dervenaki kırımı

1822 yılı yazında Türk ordusu Korinth'de belirince, Argos'ta kurulmuş olan sözde Grek yönetimi panik içinde sahile doğru çekilmeye ve gemilerle kaçmaya çalışıyor; tüm Argos ovasında binlerce Grek göçmen de onları takip ediyor ve Mainotlu Grek haydutlar, kaçmadan önce, bizzat kendi ırktaşlarını soymaya çalışıyorlardı. Türk ordusunun erzak ve mühimmatı çok geçmeden tükeniyor; Korinth'e çekilmeye çalışıyor, ama dağ geçitleri Kolokotronis'in çapulcularının işgalinde olduğu için, Dervenaki olarak anılan geçitte yüzlerce Türk kırımdan geçiriliyordu. Âsiler cesetleri soymakla vakit geçirmeseler, tüm Osmanlı ordusu büsbütün perişan olabilirdi. Yıllardan sonra bölgeyi gezen turistler, Türklerin yığınak halinde kemikleriyle karşılaşıyorlardı³⁶.

Navplia kırımı

1822 yılı Aralık ayında sıra Navplia liman kentine geliyordu. Uzun süreden beri âsilerce kuşatılmış olan bu kentin sokaklarında açlıktan ölen çocukların cesetlerine sık sık rastlanıyor; iskeletleşmiş kadınlar, çirkefler arasında yiyecek bulmaya çalışıyorlardı. Navplia olayları sırasında kentte hazır bulunan Avrupalı gönüllülerden Kotsch adlı bir Alman subayın anlattığına göre, Türklerle ilişki kurduğu sanılan bir Rum papazın parmakları Grek âsilerce kırılıyor ve tırnakları yakılıyordu. Daha sonra Grekler tarafından üzerine

³⁴ Johann Stabell, Leipzig.

³⁵ Hastings Anıları, 6.7.1822.

³⁶ St. Clair, s. 104-6; Howarth, s. 107-8; Dakin, s. 97.

kaynar su dökülüyor; boğazına kadar toprağa gömülüyor ve sineklerin saldırısına uğraması için yüzüne pekmez sürülüyordu. Papaz, altı gün can çekiştikten sonra ölüyordu. Kentten kaçmaya çalışan bir Musevi, büsbütün çıplak olarak, organları kesiliyor; o durumda kentte dolaştırıldıktan sonra asılıyordu³⁷.

Navplia kenti 12 Aralık'ta âsilere teslim olunca, korkunç bir kıırım başlıyor; âsiler, öldürülenlerin kafalarını bir piramid gibi diziyorlardı. Bu sırada, deniz yarbayı Hamilton'un kaptanlığını yaptığı *Cambrian* adlı İngiliz savaş gemisinin limana gelişi, kentin Müslüman ve Musevi sakinlerinden bazılarını ölümden kurtarıyordu³⁸. Kentte yapılan yağmada arslan payını Grek âsiler alıyordu. Avrupalı subaylara ödül olarak iki veya üç Türk kız veriliyor; onlar, kızları Atina'ya götürerek konsoloslara satıyor; konsoloslar da kadınları Anadolu'ya sevk ederek kurtarıyorlardı. Misolongi açıklarında karaya oturan bir Türk gemisinde, kendi ülkelerine dönmekte olan 150 Arnavut, Mavrokordatos'un vermiş olduğu söz üzerine teslim oluyor, ama âsi önderlerden biri tarafından paraları çalındıktan sonra hepsi de öldürülüyordu.

Yunan yandaşı Avrupalı gönüllüler de öldürülüyor

Grek âsiler, hayvanî davranışlarında o kadar ileri gidiyorlardı ki, kendilerine yardımcı olmak üzere yabancı ülkelerden ve özellikle Avrupa'dan gelen yandaşlarını da öldürüyorlardı. Navplia liman kenti âsilerin eline geçtikten sonra, bazı Greklerin, yabancı kimi yandaşlarını, kentteki bir hamama sokarak öldürdükleri meydana çıkıyordu. Grek hamamcı, yabancıları, giysilerini çıkarmaya inandırıyor ve böylece, onları öldürürken, elbise ve çizmelerinin kana bulanmamasını sağlıyor; onları daha sonra satıyordu³⁹.

Mora'daki cenosit orjisi, ancak öldürülecek Türk kalmayınca sona eriyordu⁴⁰. Yunanistan'a yardıma giden ve 1822 ile 1823 yılları arasında yurtlarına dönmeye başlayan Helen yandaşı gönüllüler, o korkunç günlerin kâbu-

³⁷ St. Clair, s. 107.

³⁸ St. Clair, s. 107; Howarth, s. 110-122.

³⁹ George Finlay: "An adventure during the Greek revolution" (Yunan ihtilâli günlerinde bir macera), *Blackwood's Edinburgh Magazine* (Edinburg Dergisi), 1842.

⁴⁰ St. Clair, s. 12; Thomas Gordon: *History of the Greek revolution* (Yunan ayaklanmasının tarihi), 2 cilt, Edinburg ve Londra, 1832; Rev. Robert Walsh (rahip): *Residence at Constantinople during the Greek and Turkish revolutions* (Yunan ve Türk ihtilâlleri döneminde İstanbul'da ikamet), 2 cilt, Londra, 1836; ayr. bkz. Douglas Dakin: "The origin of the Greek revolution" (Yunan ihtilâlinin kökeni), *History*, 1952.

sundan hayatları boyunca kurtulamıyorlardı. Helen/Grek/Yunan ve Rum-lardan çok şeyler beklerken, hayal kırıklığına uğruyor; onlardan nefret ediyor ve onlarca aldauldıkları için kendi kendilerini lânetliyorlardı. Birçokları, Avrupa'daki Grek derneklerinin baskılarına karşın, kendi tecrübelerini kâğıda dökmeye başlıyorlardı. Bütün yazılanlarda aynı duygular yansıtılıyordu. Bir örnek verelim: "Başkalarının, benim işlemiş olduğum hataları işlememesi için bu yazıyı kaleme alıyorum. Modern Yunanistan, eski Yunanistan gibi değildir. Grekler, şükran bilmeyen, gaddar ve barbar bir soydurlar"⁴¹.

Lord Byron nasıl kullanıldı?

Grek âsiler, Lord Byron gibi tanınmış İngiliz şairleri de kendi kötü işlerinde istismara kalkışıyorlardı. Oysaki onlardan diledikleri tek şey, özellikle Lord Byron'un servetine el koymaktı⁴². Lord Byron, 19 Nisan 1824'de sözde Grek "özgürlük savaşçıları"na zafer ulaştıran bir önder" olarak değil, tutulmuş olduğu hastalıktan kurtulamayarak kendi yatağında can veriyordu; ama Grekler, onu, kendi sözde "bağımsızlık ihtilâlinin bir mücahidi" olarak efsaneleştirmişlerdir⁴³.

Bu arada Girit, Kıbrıs, Sisam, Sakız, Tesalya, Makedonya ve Epir'de de ayaklanmalar oluyor⁴⁴; Osmanlı katlarının âsilere karşı almış olduğu sert önlemler, Helen yandaşları ve propagandacıları tarafından Batı'ya, "Hıristiyan halka karşı Türk barbarlığı" olarak yansıtılıyordu⁴⁵. Yunanistan'daki Türklere karşı girişilmiş olan yok etme eylemlerine kör ve sağır kalan Batı, Osmanlı tepkisine karşı ses yükseltiyordu. 1821 yılı Ağustos ayında, Hamburg'da dağıtılan şu bildiriye bakınız:

'Almanya'nın gençliğine çağrı. Din, yaşam ve özgürlük savaşımı bizi silâh altına çağırıyor; insanlık ve görev, bizi, kardeşlerimiz olan asil Greklerin yardımına çağırıyor. Kutsal dava için kanımızı, hayatımızı feda etmeliyiz. Müslümanların Avrupa'daki yönetiminin sonu yaklaşıyor. Avrupa'nın en güzel ülkesi, canavarlardan kurtarılmalı-

⁴¹ St. Clair, s. 116.

⁴² *A.g.e.*, s. 150 vd.; Howarth, s. 12, 135 vd.; Edward John Trelawny: *Recollections of the last days of Shelley and Byron* (Shelley ve Byron'un son günlerinden anılar), Londra, 1858.

⁴³ Howarth, s. 163-5.

⁴⁴ Dakin: *Greek struggle...*, s. 2.

⁴⁵ *The Examiner*, 1821, 372, 456, 631, 689.

dır! Var gücümüzle mücadeleye atılalım... Tanrı bizimledir, çünkü bu, kutsal bir davadır - insanlık davasıdır - din, hayat ve özgürlük için savaşımdır..."⁴⁶

Bu Helen yandaşı ve Grek propagandasının antidotu, Mora'daki kanlı olaylara görgü tanığı olarak yurtlarına dönen Batılı gönüllüler olmuştur. 1822 yılı Nisan ayında Yunanistan'dan Marsilya'ya dönen birçok Fransız subaylar, Grekleri şöyle gösteriyorlardı: "Alçak, korkak ve iyilik bilmez bir soy!" Korinth kırımına şahit olan Prusyalı bir subay, oraya gitmeye hazırlanan yeni gönüllülere şöyle sesleniyordu:

"Orada yalnız sefalet, ölüm ve nankörlükle karşılaşacaksınız. Size Almanya ve İsviçre'de söylenenlere inanmayınız; yaşlı bir askerin söylediklerine inanınız"⁴⁷.

Prusyalı başka bir subay şunları yazıyordu:

"Eski Grekler artık yoktur. Solon, Sokratis ve Dimosthenis'in yerini kör cehalet almıştır. Atina'nın makul yasalarının yerini barbarlık almıştır... Grekler, basın aracılığıyla yabancılara vermekte oldukları çekici sözleri yerine getirmiyorlar"⁴⁸.

Aynı subay, Tripolitsa'nın âsilerce işgalinden sonra orada kaydedilen olayları şöyle anlatıyordu:

"Trova'nın kraliçesi Helen kadar güzel, genç bir Türk kız, Kolokotronis'in erkek yeğeni tarafından vurularak öldürüldü; bir Türk çocuk, boğazına halat takılarak çevrede dolaştırıldı; bir çukura atıldı; taşlandı, bıçaklandı ve sonra, hala hayatta iken, bir tahtaya bağlanarak ateşte yakıldı; üç Türk çocuk, anne ve babalarının gözleri önünde, bir ateşin üzerinde yavaşça yakıldı. Bütün bu çirkin olaylar olurken, ayaklanmanın elebaşısı İpsilântis (? Aleksandros Mavrokordatos) seyirci kalıyor ve âsilerin bu davranışlarını, 'savaştayız; herşey olur' şeklinde mazur göstermeye çalışıyordu"⁴⁹.

⁴⁶ Wilhelm Barth ve Max Kehring-Korn: *Die Philhellenzeit*, Munich, 1960, s. 95.

⁴⁷ Le Febre, a.g.e., s. 29.

⁴⁸ L. de Bolmann: *Remarques sur l'etat moral, politique et militaire de la Grece*, Marseilles, 1823.

⁴⁹ St. Clair, s. 75 vd.

Sonuç

Yunan ayaklanması günlerinde İngiliz, Fransız ve Rus hükümetleri, âsilerle dolaylı biçimde yardımcı oluyorlardı. Onlara para, silâh ve savaşçı gönderilmesine ses çıkarmıyor; kendi gizli istihbarat servislerince de yardımda bulunuyorlardı. Öte yandan, 1826'da Yunanistan'da bulunan İngiliz rahip John Hartley, daha sonra kaleme aldığı ve 1831'de Londra 'da yayınlanan *Researches in Greece and the Levant* (Yunanistan ve Levant'ta araştırmalar) adlı kitabında, Türklerin Hıristiyan olmayı kabullenmedikleri için, Greklerin ellerinde birçok kötülöklere uğradıkları ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kanlı olaylar kaydedildiği iddiasında bulunuyordu.

1825 yılında şans değişerek, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın ordusu Mora'yı yeniden ele geçirmeye başlayınca, teslim olan Grek âsilerin hayatları bağışlanıyor ve kimsenin kılına bile dokunulmuyordu. 1826 yılı Nisan ayında Tripolitsa, Argos, Kalamata ve Misolongi yeniden Türklerin eline geçince, tüm Avrupa Türklere karşı cephe alıyordu.

Türklerle Yunanlıların arasını bulmak amacıyla 4 Nisan 1826'da İngiltere ile Rusya arasında St. Petersburg'da bir protokol imzalanıyor; daha sonra bu protokole Fransa da katılıyordu. Yunan yandaşı İngiltere, Fransa ve Rusya'nın 6 Temmuz 1827'de imzaladıkları Londra Antlaşması gereğince duruma karışmalarıyla ve 20 Ekim 1827'de Türk donanmasının Navarin'de, aynı devletlerin donanmaları tarafından batırılması üzerine, 22 Mart 1829'da bağımsız bir Yunanistan'ın hudutlarını saptayan bir protokol imzalanıyor; bir yıl sonra Yunan devleti kuruluyor; bu zoraki devlet, 1832'de Bavyera kralının oğlu Prens Otto'ya krallık öneriyor; böylece Yunanistan krallığı kuruluyor ve *Međali İdea*'dan esinlenen Yunan emperyalizmi, Osmanlı İmparatorluğu'na ve daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi yönetimine karşı yayılma politikası izlemeye başlıyor; 9 Eylül 1922'de, Batı Anadolu'da, Türk'ten, hiç de unutamayacağı bir ders alıyordu⁵⁰.

⁵⁰ Ayr. bkz. S.R. Sonyel: *Türk Kurtuluş Savaşı'nda Dış Politika*, Ankara C. 1 ve 2, 1973 ve 1986.